

על הקרבן ההוא, ופעולה זו הודיעה ה' שתעשה בסגולת הבאת האדם קרבנו לבית אלהינו וסומך עליו, שם יעשה הדבר בכח השלם של אלהי הרוחות לכל בשר, וזה הוא טעם שצוה ה' הסמיכה בחטאות. והנה כל המעשה אשר יעשה בחטאת זבח והקטרה יפעיל בבחינה ההיא הנמשכת מהאדם בקרבן ההוא על ידי סמיכתו כנוכר, ובוזה היא נעקרת בחינת הרע' (אור החיים ויקרא טז).

'... ששבירת הדמיון הם הקרבנות... וזה בחינת סמיכה על הקרבנות, כי הקרבנות מביאין מבהמות, שהם בחינת כח המדמה, כי הבהמה יש לה גם כן כח המדמה. וכשארם הולך אחר המדמה שבלב, דהיינו אחר תאוותיו ח"ו שבאין מכח המדמה – זהו מעשה בהמה ממש, כי גם הבהמה יש לה כח המדמה, ועל כן כשארם חוטא ח"ו, וכל החטאים באין על ידי כח המדמה שמשם נמשכין כל התאוות – על כן הוא צריך להביא קרבן מבהמות. וצריך לסמוך עליו ולהתודות כל חטאיו על הקרבן בשעת הסמיכה, ועל ידי זה נמשכין כל החטאים וכל כח המדמה על הבהמה, שהיא בחינת מדמה כנ"ל, ואחר כך תכף לסמיכה – שחיטה, ושחטין הבהמה לקרבן, ועל ידי זה נכנע ונשבר המדמה' (לקוטי מוהר"ן כה"ה).

דף צג

'היורש סומך'. בארו האחרונים הטעם, מפני שהיורש מתכפר בקרבן אביו, על כל פנים כפרה מקופיא (ע' זבחים ו), לפיכך הוא כבעלי הקרבן. ומאותו הטעם מביא היורש נסכים כמו ששינו במשנה. ואפילו לא ירש נסכים מאת המוריש – חייב להביא נסכים, כי חיובו בנסכים נובע מחמת כפרת עצמו בקרבן זה, לא מחמת חיובי המוריש (עפ"י אור גדול על המשניות; חזון איש זבחים א, ה; חדושים ובאורים ה, יא). וזה דלא כדברי התו"ט במשנתנו שאינו מביא נסכים אלא אם ירש ממון.

(מטעם זה נראה שגם היורש את אמו או את הסומא סומך, אעפ"י שאצל המוריש לא היה דין סמיכה, כי הסמיכה אינה כקיום חובת דין המוריש אלא חיוב עצמי של היורש, וכפי שצידד במנחת חינוך (קטו, ו).

ונסתפקו אחרונים בכיו"ב; כאשר בתחילה לא היה בקרבן דין סמיכה, האם יכול לחול אחר כך; כגון גוי שהפריש קרבן ונתגייר – האם סומך על קרבנו. ע' שפ"א לעיל סא: צפנת פענח כד).

בספר אבי עזרי (מעשה הקרבנות [רביעאה ג, ט] צידד שמא בעניננו אין דיני קדימה של סדר ירושה, אלא אף הקרוב היותר רחוק [כגון אביו, במקום שיש לו בן], נחשב הוא ל'יורש' לענין כפרת הקרבן וסומך ומביא נסכים.

ועוד נוטה לומר שדין ירושה לענין קרבן, אינו שייך אלא בירושה ישירה, ולא בירושות שעל ידי דין 'משמוש' [כגון שמת אבי המת, ויורשים אותו אחיו או אחי אביו].

זתכף לסמיכה שחיטה. על שיעור התכיפות – ע' במובא ביוסף דעת זבחים לג.

'זיליף תחלת הקדש מסוף הקדש, מה סוף הקדש יורש אינו סומך אף תחלת הקדש יורש אינו מימר'. פירוש, כיון שידענו שאין אדם סומך על קרבן שאינו שלו, וכן אינו ממיר על קרבן חברו [כמו שדרשו בפ"ק דתמורה מוהיה הוא ותמורתו יהיה קדש], אם כן כשם שאין היורש נחשב 'בעלים' לענין סמיכה, כמו כן אינו 'בעלים' לענין תמורה (עפ"י תוס' כאן; שיטמ"ק ריש ערכין).

‘עובד כוכבים נמי – בני ישראל סומכין ואין עכו”ם סומכין’. ולעיל שדרשו קרבנו ולא קרבן עכו”ם, היינו לומר שאין ישראל סומך על קרבן עכו”ם [הגם שמביא נסכים עבורו]. וצריך מיעוט מיוחד לקרבן חברו ולקרבן עכו”ם, שלא תאמר כיון שהעכו”ם אינו בסמיכה כלל, סומך אדם אחר עבורו, ואינו דומה לקרבן ישראל חברו שבעליו יכול לסמוך (עפ”י תוס’ לעיל סא: ד”ה מצינו).

רבי יהודה שמיעט חברו ועכו”ם מחד קרא – אינו סובר לחלק בכך. עוד בענין מיעוט נכרים מסמיכה – ע”ע באר יצחק או”ח א; בית ישי קצו הערה ב.

‘אלא סומא מאי טעמא לא... אתיא סמיכה סמיכה מזקני העדה... מעולת ראייה’. התוס’ הקשו מדוע לא נלמד מזקני העדה שאין סמיכה בבעלי מומין כשם שהזקנים נקיים מכל מום. ועוד למה לי קרא למעט נשים מסמיכה.

אך נראה שעיקר הלימוד הוא כשם שהזקנים דנים לפני ה’ הנצב בעדתם ככתוב, וכן בעולת ראייה נאמר את פני ה’ – כך הסמיכה שנאמר בה לפני ה’ צריכה שתהא במי שיש לו ראייה שלמה (רא”מ מפינסק).

(ע”ב) ידו – ולא יד עבדו, ולא יד שלוחו’. אולי זהו הטעם שכתוב ידו בלשון יחיד, הגם שהסמיכה בשתי ידיים – כדי למעט שלוחו (עפ”י רמב”ן ויקרא א,ד).

‘ידו ולא יד אשתו’. האם יש להחשיב סמיכה כמצות עשה שהזמן גרמה (עתוס’; ברכת הובח, יד דוד, שפת אמת, חדושים-ובאורים), או שמא כיון שאינה מוגבלת בזמן אלא מפאת סיבה חיצונית, שהשחיטה אינה אלא ביום, אין זו מצוה שהזמן גרמה – ע’ במובא ביוסף דעת קדושין לו.

‘ואי אשמעינן הני תרתי דלאו כגופיה דמיא, אבל אשתו דכגופיה דמיא אימא תיסמך, צריכא’. ומצינו כגון זה, מקום שאין מועילה שליחות לשאר אדם, מלבד הבעל ואשתו שנחשבים כגוף אחד; אין אדם עושה שליח להתיר נדרו אצל חכם על ידי חרטה, אבל בעל נעשה שליח לחרטת אשתו, מפני שאשתו כגופו (ער”ן נדרים ת: לדעת הרמב”ם שבועות ו,ד).

‘אזל רבי אלעזר אמרה להא שמעתא בבי מדרשא ולא אמרה משמיה דריש לקיש’. שמע ריש לקיש ואיקפד. אמר ליה: אי סלקא דעתך כל היכא דכתיב ידו...’. נראה שרבי אלעזר מעצמו גם כן חידש דרשה זו, שאם לא כן – בודאי היה אומר דבר בשם אומרו. ואעפ”כ הקפיד עליו ריש לקיש, לכן הקשה עליו והראה לו שאף על פי שגם הוא דרש כן, הוא לא נתכוין לדרוש דוקא ידו דסמיכה, ואילו ריש לקיש דרש רק מסמיכה, ואם כן היה לו לר”א לומר בשם אומרו (שפת אמת).

אין ברור מתוך דבריו האם הקפדת ריש לקיש היתה משום שבכל אופן היה לו לר”א לומר בשמו הגם שאמרה מעצמו, כיון שהוא הקדים לחדש הדבר, או שמא רק בגלל שריש לקיש כיוון בדבריו יותר, ללמוד מידו דסמיכה.

‘אקשי ליה עשרים וארבע ידיו...’ – צריך עיון היכן מצינו כ”ד ידיו בתורה (שפת אמת. וע’ בהגהות ר”י בכרך פירוש מחודש; התורה והמצוה – אחרי נב). יש מי שכתב שמספר כ”ד שגור הרבה בדרו”ל, והוא לאו דוקא. וכמו שכתבו התוס’ (כ.) לענין מספר שלש עשרה (אור הישר).

יש להעיר שכמו כן אמרו (בב”מ פד.) על ריש לקיש שהיה מקשה לרבי יוחנן עשרים וארבע קושיות על דבריו. [וגם שם כתבו המפרשים שהוא לאו בדוקא. ע”ש מהרש”א תורת חיים. וע”ע בשו”ע הגר”ז הל’ תלמוד תורה ג, בקו”א]. וע”ע בספר מגדים חדשים ברכות נא.

ויש מי שהראה כד פעם: עשר פעמים 'דיו', אחד עשר פעם 'דיהם' [והיה יכול לומר 'ידם'], 'ידיו לא שטף במים', 'תמכו בידיו', וישלך מיִדו' [ואף על פי שזה האחרון אינו מלא, אך לא כתיב מידו בחולם רק בקמץ, לשון רבים] (מהר"ר משה בצלאל בן השפ"א, נדפס בסוף ספר שפת אמת).

'מאי קאמר, הכי קאמר במקום שסומכין שוחטין שתכף לסמיכה שחיטה'. אינו משנה הגירסה, כי כן מצינו פעמים רבות '... במשמעות 'ש...' [וכן מצינו תופעה הפוכה]. ע' במצוין ביוסף דעת ב"ב קע. וערכין ט.

'חומר בתנופה, שהתנופה נוהגת בקרבן היחיד ובקרבן הצבור בחיים ובשחוטין ובדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים, מה שאין כן בסמיכה'. סמיכה נוהגת בשני קרבנות ציבור כמו שאמרו לעיל, אלא שנה כאן 'קרבנות ציבור' משום סיום דבריו – 'בחיים ובשחוטין', שהתנופה בחיים ובשחוטים אינה קיימת אלא בשלמי ציבור (כדתנן לעיל סא.), ועל זה קאי 'מה שאין כן בסמיכה' – שאינה אלא בחיים (עפ"י רש"י (עע"ש) וחדושי הגר"ס).

דף צד

'בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר, היה עולה בכבש והסגן בימינו'. ואם תאמר, הלא ההולך לימין רבו הרי זה בור? ויש לישב בשני אופנים: או מפני שכשעולה בכבש שמאלו למערב, לצד הייכל וקדש הקדשים, לכן הסגן בימינו שלא כרגיל, כדי שלא להפריד בין הכהן הגדול להיכל. או י"ל ששאר הכהנים היו מהלכים לשמאל הכהן הגדול, וכמו שאמרו (בסנהדרין יט.) שהסגן הולך בימינו כשראש בית אב וכל העם משמאלו. [וע' להלן (צח: ובתוספתא סנהדרין ח) מחלוקת תנאים האם האמצעי משובח או השני, כנר המערבי שהוא השני ומימינו אחד, וכל השאר משמאל] (עפ"י עלה יונה עמ' רעז). ע"ע תו"י יומא מה. ד"ה היום.

פרק אחד עשר – 'שתי הלחם'

'ונאפות אחת אחת... ונאפות שתיים שתיים' – בספר קרן אורה (כאן ולהלן צה:) כתב שאין הכוונה שהיו הלחמים נאפים בתנור בנפרד או בזוגות, אלא המדובר כאן רק על נתינתם בתנור [כמו שלמדו מושמת אותם, כדלהלן – מעשה השימה], אבל בשעת האפיה היו נתונים הלחמים כולם בתנור, שהרי התנור מקדשם כדלהלן, והלא כלי שרת אינו מקדש אלא אם נתון בתוכו השיעור כולו כאחת ולא מקצתו.

ואולם בחזון איש (כו, ג.) וכן נראה מדבריו בסי' לב סק"ח) נקט בפשיטות שהאפיה היתה נעשית אחת אחת או שתיים שתיים, וכתב שצריך לומר כיון שלמדו זאת מן המקראות, גזרת הכתוב היא שמתקדשות אחת אחת בלחם הפנים ושתיים שתיים בלחם. [ולפי זה כתב שלדעת הסובר מדת יבש נתקדשה, יש לומר ששתי הלחם מתקדשים כבר בעשרון, כיון שנאפה אחת אחת].

א. על הקושיא הנזכרת, כיצד התנור מקדש אחת אחת – כתב בספר שלמי שמעון (עפ"י המבואר בתוס' מעילה) שדין 'תנור מקדש' אינו כשאר כלי שרת, אלא מעשה האפיה הוא המקדש ולא ההימצאות בתוכו, אשר על כן יש לומר שדין 'מלאים' לא נאמר אלא בקידוש כלי ולא בתנור.